

Pròleg

Els llibres van plens de referències a aquells éssers excepcionals que han fet història. Pocs se'n recorden de la gent anònima que només ha fet i fa la Història amb la quotidianitat de viure i ajudar a viure als que passen per aquest món sense ignorar, o alguns potser sí, el que diuen i fan les personalitats notòries. Amb el fil conductor de les coses, grates i no tant, que l'afectaren directament i que la vida el forçà a conèixer, l'autor d'aquestes línies ha pretés reproduir contextos i situacions que ens poden ajudar a comprendre la complexitat del fer, refer i desfer de cada dia.

En particular el d'aquells que ho han tingut més difícil i per als quals implementar les rutines de menjar, vestir, tenir un sostre i educar-se pot haver assolit la categoria de proesa. Ignorada per la resta, sí, però molt gratificant per als que hagueren d'eixir del clot al qual semblava haver-los condemnat un entramat social desfavorable. Sobretot en una època de negror en què només se sabia quan era de dia perquè havia eixit el sol. Foren uns llargs anys de fam, por, silenci i submissió que condemnaren a tanta gent a obeir i a callar, i a renunciar a la iniciativa i a la creativitat.

I malgrat tot, van sobreviure i van retornar els noms de cada cosa. I per fi, s'albirà una primavera tènue, que era molt si es mirava enrere, però que anà descoratjant als d'esperit permanentment insatisfet. Així que es va avançar lentament, amb aturades, retrocessos i algunes embranzides, poques. Però calia viure amb conviccions i amb optimisme, abans i en el nou temps, perquè el mal humor i la renúncia només porten a l'envelliment espiritual, a la inèrcia i a comptar els dies fins que arriba la visita de la parca.

Per què ara ha arribat l'hora de posar per escrit memòria i reflexions? Es podia dosificar la lluita per fer arribar la democràcia i per canviar la societat cap a objectius de llibertat, igualtat i justícia amb la concreció escrita de les experiències d'una vida inquieta i complicada i de les idees que se'n deriven. No haguera estat fàcil, segurament l'acció hauria resultat més serena i encertada, però la immediatesa sempre resta objectivitat al pensament. En qualsevol cas, tota persona assenyada sempre cavil·la un poc abans de respondre als estímuls del context i del temps que li ha tocat viure.

Així que, si la vida és solidaritat, lluita i compromís, gaudim d'ella fins i tot quan sembla que el seu pes ens esclafa. Però amb això no n'hi ha prou. Cal oferir un projecte global per a fer saber quin ha estat el recorregut, les ensopegades i les fites superades per gent que ja fa tres generacions que va ser abocada a aquest món. Ja era hora de pensar i escriure donant als compromisos vitals satisfaccions diferents de les habituals fins ara.

A qui açò llegezca, que li aprofite, si és del seu gust.

1

Per mig sac de creilles

Aquell era, i encara és, un poble bonic. Places espaioses, carrers amples, arbres per a fer ombra. No hi havia, i no hi ha, uns camps Elisis, ni un Arc del Triomf, ni cap Notre Dame, però els seus habitants presumien i encara ho fan, de què allò era el París de l'Horta. Per aquesta raó la gent dels pobles propers, pot ser duts per l'enveja, els qualificava de "bufons", val a dir, presumits.

A la postguerra allí es vivia comparativament bé. Hi havia una fàbrica, la Jutera, que donava treball a molts residents i persones del voltant. El propietari era un alemany que deia que la Gran Guerra del catorze l'havien perduda perquè aleshores regnava un kàiser, però que aquesta, la Segona Guerra Mundial, la guanyarien perquè ara els dirigia un Fürher. Per sort aquell alemany no encertà en la seua predicció, malgrat les espantoses malifetes del seu Fürher.

També hi havia el trenet que cada mitja hora unia la capital amb molts pobles cap al nord. I, a més, hi havia l'horta i la mar que oferien els seus productes a qui s'esforçara a aconseguir-los. Allí es podien superar les penalitats de la postguerra amb treball i trellat. Sobretot, amb trellat.

—Cal que us caseu, així no podeu seguir. La gent, bé, alguna gent, malparla —deia el germà major a la seua germana fadrina amb més de trenta anys.

—Què dius? Casar-me amb aquest pardal viler? Però si és un cap tronat! Mira quina gràcia em va fer ahir! M'agafà la mà, jo creia que anava a besar-me-la, però no, se l'emportà al cul i es foté un pet. Ja veus, el tinc molt enamorat!

—Sí, el que tu digues, però ja et vas fent major, la mare

és morta, vius sola, reps les seues visites, i no sabem si festegeu o toqueu el violó. Us heu de casar i amb el pas del temps i un poc de paciència farem d'aquest home un pare de família- insistia el germà.

L'argument de l'edat i la soledat semblà decisiu per aquella dona difícil, acostumada a fer la seua fins aleshores.

I finalment, hi hagué boda. Amb el treball d'ella a la Ju-tera i amb faenoles ocasionals del novençà al camp anaven vivint. Amb estretors, però anaven passant els dies.

I prompte arribà el primer fill. Semblava que tenien ganes d'aprofitar el temps perdut. Especialment, la mare gaudia amb la convivència amb el seu criancó. Donar-li el pit, banyar-lo, vestir-lo, tot el que fa una mare amb un nounat, l'omplia de felicitat. Tant que, de vegades, oblidava les mínimes cauteles que calia seguir en aquests casos. I un dia, després del bany, alçà en alt aquell angelet, li feu tota mena de festes i li llençà un torrent de paraules dolces fins que la criatura es relaxà i, convertit en un Mannekenpis de carn i os, buidà el contingut de la seua bufeta en la boca de sa mare.

—Puuaah! Pixó, fill de... ton pare! què m'has fet?

La situació no es tornà a repetir. La jove mare aprengué ben après en quina posició havien d'estar els nens durant el bany i després d'ell, i que les festes se'ls fa mirant cap avall, per si de cas...

Ja està clar que el pare feia jornals ocasionals al camp. Però amb això no feia molt de calaix i calia tocar diners, o estalviar-los, per a cobrir les necessitats del matrimoni i del nou membre de la família. Així que, com que no trobava la manera d'apaivagar el problema, tirà per l'únic camí que li semblà viable. Era la primavera i en alguns horts ja maduraven les creïlles que es mostraven abel·lidores als estómacs

famolencs. El jove pare pensà que agafar un remitjò d'algun d'aquells camps no faria pobre a ningú i a casa no caldria anar a comprar el producte a la botiga o a cap particular que en tingués.

Així que una nit ben fosca agafà un saquet i una aixada no molt gran i va eixir a cercar les desitjades creïlles. No tardà massa a trobar el que buscava i tot seguit començà a arrencar tubèrculs ací i allà per tal que no es notaren massa els clots que anava fent. Però, ja se sap, qui no té sort...amb allò ensopega. I quan més delerat estava en la recol·lecció furtiva escoltà al seu darrere una veu tonant que li preguntà imperativament que feia arrancant creïlles en un hort que no era seu. L'esglai per la sorpresa mudà la suor generada per una recol·lecció apressada en quelcom fred que li recorria l'esquena. L'amo d'aquell tros s'havia fet present amb un poderós pal a la mà, i, amb un to comminatori, ordenà a aquell aprenent de pare que caminara davant d'ell cap al quarter més proper de la guàrdia civil.

A l'endemà comparegué davant de les autoritats que, sense més formalismes, li aplicaren la sanció que estimaren pertinent. D'acord amb la pràctica freqüent en "la Nueva España", a l'incipient lladre de creïlles li van pelar el cap al zero i l'obligaren a regar els carrers del poble, per tal d'averkonyir-lo en públic i rescabalar-se més que de sobra per la poca entitat del furt. Així transformaren un treball ben digne en un càstig denigrant pel que feia a aquell home, que hagué d'escoltar més d'un insult, com ara "Lladre! Xurro maleït!", però també trobà alguna dona que des de la porta de sa casa li oferí un got d'aigua.

Però ací no acabaren els problemes per al matrimoni i el seu fill. L'alcalde, una persona de llei i ordre com calia en aquells temps, cridà la mare a l'ajuntament i més o menys li digué:

—Mira, xica, tu eres molt bona persona, eres respectuosa, seriosa i responsable, però el teu marit és un mal cap. Una persona així no pot viure al nostre poble. Ja sé que per la seua culpa tu i la criatura patireu. Les famílies han d'estar juntes. Però el teu home ha de fer les maletes i anar-se'n cap a un altre lloc on no el coneguen per tindre els dits llargs. Ho lamente molt. Que tingueu sort!

I sí, la família hagué de plegar. Anirien cap al Baix Aragó, lloc d'origen del pare, i així començaren dues dècades de pelegrinatge i patiment per aquestes persones i les que vingueren després a la família.

El bebé pixó